

Самур

№ 1 (117) 2001-йисан 18-январь

1992-йисан январдилаь акъатзава

Мас 1000 манат

ЧИР-ТЕЧИР

ЧИУЛАВ ЯНВАРЬ

● Алай йисан 20-январдиз Бакуда 1990-йисан 20-январдиз кыле фейи трагедиядин цуусад йис тамам жезва. Идахъ галаз алакълу яз Азербайжан Республикадин президент Гейдар Алиева талуку указ ганва. И указда къалурнавайвал, 20-январдин югъ вири республикади кьей ийида. Цудралди шегьидар гайи Азербайжан патал 20 январь рикелай алат тийир югъ я. Халкъдиз сед хъайи югъ чи республикадин тарихда “Чу-лав январь” хъиз гъатна.

Чи уьлкведин президентди кьейд авурвал а январдин йифиз шегьид хъайи инсанри Азербайжандин аслу туширвал патал члехи къагъриманвилер къалурна. Аслу тушир, демократиядин рекъай тлуз физвай Азербайжан девлет лагъайтла, шегьидриз виридалайни члехи гуьмбет хъана. Къе чи республикадин халкъарин векилри шегьидрин руьгъдин вилик кын къазва хъи, чна садран Азербайжандин аслу туширвал гъилля ахъайдач.

ВИЗАДИН РЕЖИМ КАРДИК КУТАДАЧ

● И мукъвара Бакуда хъайи РФ-дин президент Владимир Путина Азербайжандинни Урусатдин арада дуствилин алакъяр мадни вилик фида лагъана баянар ганва. Ада гъакни Азербайжандихъ галаз сергъятдал визадин режим кардик кутуниз игътияз авачирди малумарнава. Путина лугъузвайвал, Азербайжан Республикадин президент Гейдар Алиеван къайгъударвилини нетижа яз къе уьлкведин арада алакъяр вири патарихъай хъсан жезва. Гъавилля визадин режим кардик кутун герек къевезвач.

УРАНДИ КЪАЛАБУЛУХ КУТАЗВА

● Икъван гагъди чинеба хвенвай са делл гила виридаз ашкара хъанва. НАТО-ди Югославиядихъ галаз дяве тухудайла Америкадин самолети Балкандин и пиплиз 31 агъзур, санлай 10 тонн къван тлимил уран квай бумбаяр вегъена. Гъа бумбаяр пад хъунухъ Югославиядин 50 районда радиация арадиз атанва. Радиация себеб яз икъван гагъди ивидин ракдикай 400 серб кьенва. Гила и начагъвили Боснияда ва Косовода авай аскеррал вегъенва. Италиядин 6 ва Португалиядин 1 аскер ивидин ракдикай гъелек хъанва. Урандин бумбайри шумудни са уьлкведихъ къалабулух кутунватлани, Америкадин члехибуруз чпин тахсирар хиве къаз кланзавач.

“ХЪУЪРЕДАЙ КЪИНИКЪ”

● Цийи йисан сифте кылера Европадагъалийрихъ къалабулух кутунвай месэлайрикай садни пехъи хъанвай калер я. И калерин як тлуьр инсанар пехъи жезва ва рекъизва. И мукъвара доктор Жон Коллинжа Лондонда медицинадиз талукуарнавай конгрессдал лагъайвал, пехъи калин як тлуьр инсанар алаз-алачиз хъуьреда ва 10-15 йисалай “хъуьредаи къиникъ” абурун къисмет жеда. Медицина и начагъвили вилик ажуз я. Икъван гагъди пехъи як тлуьр ксарикай 88 инсан кьенва. Коллинжан делиралди анжах Британияда вири агъалийрин 37 процентди пехъи як тлуьнва. Ина начагъвили инсанрик генани гзаф къалабулух кутунва. Алатай асирда Цийи Гвинеяда пехъи калерин як тлуьр 2,5 агъзур кас кьенвай.

АЛАКЪАЯР ВИЛИК ФИДА

Алай йисан 9 - январдиз РФ-дин президент Владимир Путин Азербайжандиз атун члехи вакъиадал элкъвена.

Цийи виш йисан, пуд лагъай агъзур йисан сад лагъай йисуз РФ-дин президент сифте яз Азербайжандиз атун чи республика патал члехи вакъиа я. Гъавилля Азербайжан Республикадин президент Гейдар Алиева Путиназ вичин разивал къалурна.

Къе уьлкведин члехибур гуьруьшмиш хъана ва абуру азим дигмиш хъанвай месэлайрин гъакъиндай чпин фикирар ачухарна. Президентри лагъайвал, и гуьруьшмиш хъуни чи уьлквейр патал алакъяр мадни вилик тухудай цийи рекъерни мумкинвилер арадиз гъида. Алакъяр хъсанарун патал мадни члехи алахъунар авуна кланзава. Азербайжандивай хуьруьн майишатдин магъсулар маса гун патал Урусатдин базаррикай гегъеншдиз менфят къачуз жеда. Гъакни энергетикадихъ, металлургиядихъ галаз алакълу месэлаяр геждал вегъин тавуна гъялун чарасуз я. Алиш-веришдин рекъайни крар хъсанзавач. Месела, Урусатди яргъал Кубадихъ галаз са миллиардни 200 миллион доллардин алиш-вериш ийизватла, вичин мукъва къуншидихъ - Азербайжандихъ галаз вири санлай 300 миллион доллардин алиш-вериш ийизва. Мукъва-

ра и кимивал арадай акъудна кланзава.

РФ-дин президент чи республика хъайи йикъара гъакни Къарабагъдин проблемадиз, Каспи гуьлуьн статусдиз, Къафкъаздин маса чкайра авай къалар арадай акъудуниз, террористрин экстремистриз акси женг члугуниз талуку ихтилатарни кыле фена. Медениятдин, медицинадин, хуьруьн майишатдин, электротехникадин, гимичивилин рекъерай алакъяр гъикл вилик тухудатла веревирдер авуна.

Къе уьлкведин члехибур гуьруьшмиш хъайила кыле фейи важиблу ихтилатрикай садни сергъятрин делимитациядин рекъай рахунар давамарун, гъакни Урусатдин ва Азербайжандин сергъят районрин алакъяриз, цикай кьенятдалди менфят къачуниз ва и месэла гуьзчивилик хуьниз талуку икърар кутлунин чарасуз тирди малумарна. И месэладин гъакъиндай Азербайжан Республикадин президент Гейдар Алиевани вичин фикир ачухарна. Ада лагъана: “Сергъят районрин алакъяриз талуку тезис Азербайжандин ва Дагъустандин сергъят районар патал гзаф важиблуди я. Акл хъанва хъи,

ана, сергъятдин гъам а пата, гъамни и пата асул гъисабдалди лезгийр яшамеш жезва. Ана гъам азербайжанвийр, гъамни лезгийр яшамеш жезва. Месела, Дербентда, маса районра азербайжанви агъалияр генани гзаф ава. Гъавилля куь фикирар дуьшуьшдинбур туш. Зун гъавурда акъазва хъи, куь мурад и мумкинвилерикай, районрин ва субъектрин арада алакъярикай ва маса мумкинвилерикай менфят къачуна экономикадин алакъяр ва гуманитар алакъяр вилик тухун я.”

Чи президентди лагъайвал, Урусатдихъ галаз дуствилин алакъяр мадни клевни хъун патал Азербайжанди Дагъустандихъ галаз санал кваллахун инлай куьлухъни давамарда. И месэладал гъалтайла РФ-дин президентдихъ галаз санал Бакудиз атанвай Дагъустан Республикадин Госсоветдин члехиди Мегъа-медали Мегъамедалиевани вичин фикирар ачухарна. Ада баян авуна хъи, чи халкъариз ислыгъвилелди яшамеш жез кланзава, гъавилля Урусатдин, Азербайжандин ва Дагъустандин арада дуствилин алакъяр мадни клевни хъун патал вири алахъунар авуна кланзава.

“САМУР” КИЕВЕ ГЪАТНАВА!

Цинин йис газетар акъудзавай ксар патал гзаф четинди жеда. Йис алукунамазди газет чапдай кагъаз багъа хъана. И кар себеб яз эхиримжи вахтара 31 газет клев хъанва. Санлай икъван гагъди клев хъанвай газетрин къадар 250-далай гзаф я.

Гъа ихътин четинвилер хъанатлани, эхиримжи пуд йисан къене я “Самур” Лезги Милли Меркездин, яни гъукуматдин патай вичиз куьмекар ганачтлани “Самур” газетдин редакцияди вацра къведра газет акъудна клелдайбуруз

агакъарна. Ингъе, гила “Самур”дин гъаларни хъсанзавач, редакция гзаф клевера гъатнава. ИкI давам авуртла, газет кхъизвайбурун къадар артухариз тахъайтла, “Самур”ни клев

SOS!

хъун мумкин я. Чанда рикI авай гъар са касди хайи газет хуьн патал вири алахъунар авуна кланзава. Самур вацI хъиз, адан тIвар алай газетни чи дамах тирди рикелай ракъурна кланзавач. Гъар

юкъуз “Самур” кхъихъ! Гъар хизанди “Самур” кхъихъ!

Чпихъ мумкинвилер авай ксари, спонсорри садрахъ хъайитлани чеб лезги дидеди хайиди, чеб лезги тирди рикелай ракъур тавуна газетдиз куьмек гурай. Чахъ авай икъван гереклу газет хуьн тавуртла, гележегда чи веледри чаз вуч лугъурай? Къегъал ксар, къегъал халкъдин къегъал рухъаяр! “Самур”див агата, “Самур” хуьз куьмек це! Гъа идалди куьне куь лезгивал, куь къегъалвал мад гъилера субут хъия!

Көркөмли жазычы Ө.Чөфәрзадә "Азәрбајчан" журналынын 1989-чу ил 1-чи нөмрөсіндә ејни адлы мәгалә дәрч етдирмишдир. Бурада әмәл јолдашлары олан әр вә арвадлардан - Азәрбајчанын көркөмли зиялы сәнәткарларындан Нәчәфбәј Вәзирәв - Хуршуд ханым, Мирзә Чәлил - Һәмидә ханым Чаваншир - Мәммәдгулузадә, Ө.Һагвердијев - Түкәзбан ханым, М.Ө.Сабир - Билурнисә ханым, Н.Нәриманов - Күлсүм ханымдан бәһс олунур. Јолу, әгидәси бир олан белә әмәл јолдашларынын бир чүтү дә Һәсән бәј Зәрдаби вә ләзки гызы Һәнифә ханым Абәјева иди. "Самур"ун охучулары үчүн дә марағлы олачағыны нәзәрә аларағ мәгаләнин Һәмин парчасыны олдуғу кими дәрч едирик.

... XIX јүзиллијин маарифчи зиялылары, шаир вә жазычылары арајыб-ахтарыб, мүмкүн олдуғу чә мәһз савадлы, мүмкүн олмаса, һеч олмаса зиялы аиләдә тәрбијә тапмыш гызла евләнмәјә чалышмышлар. 1875-чи илдә илк Азәрбајчан гәзетинин бүнвәрәсини гојмуш маарифчи журналист, алим-мүәллим Һәсән бәј Зәрдабинин һәјат мәчәрасы буна парлағ мисалдыр. Бир чох башга зиялылар кими Һәсәнбәј Зәрдаби дә арзу едирди ки, "зиялы мүсәлман гызла" евләнсин. Чүнки арзу вә әмәлләринин һәјат кечмәсинин рәһнини бунда көрүрдү. Истәјирди ки, онун өмүр јолдашы - әмәл јолдашы олсун, доғма халғыны маарифләндримәкдә она көмәк етсин. "Мүсәлман бачыларынын дәрдини, таләјини" өз дәрди, өз таләји кими баша дүшсүн, дүсүн вә онлары зияландырмағ уғрунда әри илә чийин-чийинә чарпыша билсин, гадир олсун буна. Белә бир өмүр јолдашы вә әмәл достуну танымыш маарифчи Һәсән бәј Зәрдаби Һәнифә ханымның симасында тапа билди. Һәм дә нечә? Мәрһум тәнгидчи Чәләл Мәммәдов 1949-чу илдә нәшр етдирдији "Һәсән бәј Зәрдаби" китабында һәмин һадисәни тәсвир едир, көстәрир

ки, кимсәсиз ушағлары топлајыб охутмағ үчүн өз һесабына мәктәб ачан Һәсән бәј Зәрдаби дүшүнүрдү ки, "... шакирд - ләрин гајғысыны чәкмәк үчүн тәрбијәчи гадын лазым иди. Бу, ән чәтин мәсәлә иди; чүнки әјаләтдән јени көлмиш ушағлар рус дилини һәлә јахшы билмирдиләр. Онларла мәшғул олачағ тәрбијәчи гадын һәм рус дилини, һәм дә ушағларын ана дилини көзәл билмәли иди. Хошбәхт бир тәсадүф Һәсән бәј көмәк етди. Гәзәтләрин бириндә Һәсән бәј марағлы бир мә'лумат охуду. Бу - Тифлискә гызы мәктәбини гуртаран гызларын сијаһысы иди. Һәсән бәј сијаһыја нәзәр салдыгда, үрәји бирдән-бирә өзүндән асылы олмајарағ шиддәтлә дөјүнмәјә башлады. Сијаһыда гејри милләтләрин нумәјәндәләри арасында бир нәфәр мүсәлман гызынын да ады вар иди... Һәнифә Абәјева (1856-1929). Бу - тәһсил көрмүш биринчи мүсәлман гызы иди.

дә едән бахышлары илә Һәнифә ханыма бахды:

- Елә исә бизим јолумуз бирдир, - деди.

Бу јол бирлији, бу әгидә бирлији Һәнифә ханыма елә көмәк етди ки, о, ләзки гызы олдуғу һалда, о заман бүтүн Дағыстанда јајылмыш милләтләрарасы дил олан вә аз-чох билдији Азәрбајчан дилини даһа мүкәммәл өјрәнди, әринин есл мә'насында әмәл досту олду. Бүтүн өмүр боју Зәрдабини тә'ғиб едән чәтинликләрә синә көрди, онунла чийин-чийинә халғын маарифләнмәси уғрунда чалышды; хәфијәләрә, чаһил гочулара, гырмызысағгал мәшәди вә көрбәләјиләрин, молланүмәләрин тәкфир вә һәдәләринә бахмајарағ чадра өртмәди, башы ачығ кәздә. Бүтүн бунлар бир јана, о, илк Азәрбајчан гыз мәктәбдарларындан бири, бәлкә дә биринчиси иди. Бу сәтирләрин мүәллифинин анасы да

үчүн доғма обасына - Зәрдаба көчүб бир мүддәт динчәлмәји лазым билди. Бурада ики оғлу вә Гәриб-Султан адлы, сонралар халғ маарифи уғрунда атасы илә анасынын ачдығы чыгырларла кедән гызы дүнјаја кәлди.

Һәнифә ханым тәкчә Һәсән бәј Зәрдабинин дајағы дејилди. О, милјончу һачы Зејналабдин Тағыјевин 1901-чи илдә Һәсән бәј Зәрдабинин јахын иштиракы илә ачдырдығы гыз мәктәбинин илк мүддир вә мүәллими иди. О, Азәрбајчан гызлары ичәрисиндә јетишән бир чох зиялы гадынның, хусусилә, мүәллим гадынның мүәллими иди. Зиялы гадын вә гызлар үчүн өрнәк иди. Һәнифә ханым Һәсән бәј Зәрдабијә мөхсус сәнәдләри, онун мүбаризә јолуну әкс етдирән архивини, халғ мөһәббәтини ифадә едән... "вүчудун өлдү, фикрин јашајыр" кими "Каспи" мөтбәәси фәһләләринин әклил лентинәчән мүгәддәс јадикар кими муһафизә етди, кәнч нәслә нүмунә олачағыны дәрк едәрәк сахлады. Азәрбајчан зиялы гадынлары ичәрисиндә онунла јалныз Һәמידә ханым Мәммәдгулузадә јан-јана дура биләр.

**Чапа һазырлады:
Сами АЈДӘМИРОҒЛУ.**

ӘЗИЗӘ ЧӘФӘРЗАДӘ ӘМӘЛ ЈОЛДАШЫ

Бундан сонра Һәсән бәј Зәрдаби Тифлисә кедир, күбар гызлар Институтуну битирән Һәнифә ханымла таныш олур. "Һәнифә ханымның ән јүксәк арзусу - охуғу китабларын гәһрәманлары кими халға хидмәт көстәрмәк иди".

Зәрдаби елә илк танышыгда Һәнифә ханымның бу арзусуна чаваб верир, она "гызыл дағлары вә'д етмәдијини билдирир вә чавабында зиялы гызын бу сөзләрини ешидир: "Сиз мөни горхутмағ истәјирсиниз, - деди. Һалбуки мөним һеч тәғдирә дә еһтијачым јохдур. Мән, башга чүр һәјат, наз-не'мәт ичәрисиндә кечән мө'насыз вә сөмәрәсиз һәјат тәсәввүр етмирәм.

Һәсән бәј дәрин миннәтдарлығ ифа-

әсримизин әввәлләриндә, мәһз, Һәнифә ханымның мүдир олдуғу вә еләчә ел арасында "Һәнифә ханымның мәктәби" адланан гыз мәктәбиндә охумушдур.

Севимли гәзети бағландыгда, бүтүн өмрүнү һәср етдији мүәллимлик сәнәтиндән, кимназијадан зорла ајрылдыгда, бир-биринин ардынча көрпә гызларыны итирдикдә, һеч бир дөвләт гуллуғуна гәбул едилмәдији дөврләрдә, онун мө'нәви әзаблары ән јүксәк зирвәјә чатдыгда, јухусуз кечән кечәләрини јалныз бирчә гызы Пәри ишығландырдыгда Һәнифә ханым есл бир баш јолдашы, ағыллы мәсләһәтчи кими онун дадына чатыр, дајағы олурду вә әринә хәфијәләрдәр, тә'ғибләрдән хилас олмағ

ЈЕНИ КИТАБ

"ГАРТАЛ ЈУВАЛАРЫ"

Вахтилә халғ шаири Рәсул Рза Губа рајонунун Хыналығ кәндиндә оларкән бу кәнди үст-үстә гурулмуш гартал јуваларына бәнзәтмишди. Бу кәнддән олан шаир-публисист Рәһим Алхас да өзүнүн јени китабыны "Гартал јувалары" адландырмышдыр. Китаб бу күнләрдә "Ширваннәшр" тәрәфиндән чапдан бурахылмышдыр. Китабда шаирин илк гәләм тәчрүбәләри вә сон дөвр шә'рләри топланмышдыр.

Шаирин өз илк мүәллими Ваһаб Әһмәдова, өлмәз халғ шаири Сәмәд Вурғуна, көркөмли фырча устасы, халғ рәссамы Марал Рәһманзадәјә, дүнја шөһрәтли сәнәткарлардан Рәсул Рза илә Сәттар Бәһлулзадәнин достлуғуна итһаф етдији шә'рләр сәмилији вә ахычылығы илә сечилир.

Рәһим Алхасын доғма Хыналыға һәср етдији поетик парчалар, маһнылар, бир сыра ушағ шә'рләри, "Тәғдимат" вә "Учурум" адлы лирик поемалар дигтәти чәлб едир. Бу шә'р вә поемалар доғма обаја мөһәббәт, тәмасда олдуғу инсанлара еһтирамла гәләмә алынмышдыр.

"Гартал јувалары" Рәһим Алхасын уғрула јарадычылығы ахтарышларынын бәһрәсидир. Инанырығ ки, шаирин јени китабы охучулар тәрәфиндән марағла гаршылана чағдыр.

"САМУР"

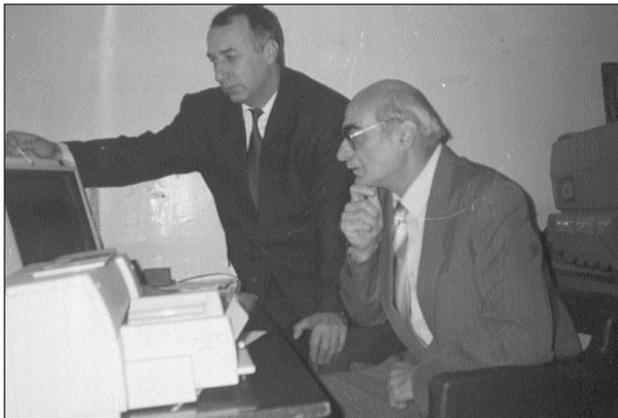
ӘСЛ АЛИМ

Елмин енишли-јохушулу јолларында јорулмағ билмәдән чалышан бир инсан һаггында данышмағ һәм асандыр, һәм дә чәтин. Асандыр она көрә ки, ону јахшы таныырығ. Чәтиндир она көрә ки, ону ахырадәк дәрк етмәк мүмкүн дејил. Чүнки о, әсл алимдир.

Физика-ријазийат емләри доктору, профессор Фуад Гасымов 1941-чи илдә Бақыда доғулмушдур. Әслән алимләр вә сәнәткарлар дијары Лаһыңдандыр. Атасы Азәрбајчанын гочаман ријазийатчыларындан бири, 50-чи илләрдә Бақы Дөвләт Университетинин гијаби шө'бәсинин проректору олмуш Чәләл Гасымов Москвада докторлуғ диссертасијасыны илкин оларағ мүдафиә етмиш, лакин вахтсыз өлүм ону ахыра чатдырмаға имкан вермәмишдир. Атасы бир инсан вә алим кими Фуадын һәјатында бөјүк избурахымыш, о, һәјатыны дөгиг елмләрлә бағламышдыр. Әввәлчә бөјүк физик, нәзәријәчи алим Левичин аспиранты олмушдур. Лакин Азәрбајчанда илк електрон сәнәјеси мүссәсәси олан "Азон" заводу фәалијәтә башладыгда сонра өз елми истиғамәтини дәјишмиш вә микроелектрон чиназларын јарадылмасы илә мөшғул олмушдур. Бу заводун конструктор бүросунда апарылан ишләр сонрадан онун намызәдлиқ диссертасијасынын мөвзусу олмушдур. 1935-чи илдә о, "силисиум - силисиум оксид -

метал-оксид-јарымкечиричи" структурларында ајрылма сәрһәддинин тәдгиги вә бу структурларын тәтбиги мөвзусунда диссертасија мүдафиә етмишдир. 1979-чу илдән Фуад мүәллимин елми фәалијәти көркөмли алим, көзәл инсан, дөвләт хадими, мәрһум Тофиг Ис-

ишләјиб һазырламышдыр ки, сонрадан һәмин чиназлар микроелектроника мүәссәләри тәрәфиндән күтләви оларағ бурахылмышдыр. Бурада поликристаллик силисиум үзәриндә апарылан дәрин елми тәдгигатлар сонрадан һәмин материаллар әсасын-

Шәкилдә: профессор Фуад Гасымов (сағда) АМАКА-нын Космик Чиназгајырма Мәхсуси Конструктор Бүросунун директору Фәхрәддин Агајевлә.

мајыловун рәһбәрлик етдији Тәбии Еһтијатларын Космик Тәдгигатлары Институту илә бағлы олмушдур вә һал-һазырадәк о, бу мәркәздә - Азәрбајчан Милли Аерокосмик Ајентлијиндә чалышыр. Бу елми мәркәздә о, магнитлә комутасија олунан интеграл схемләр, интеграл чевиричиләр вә с. кими оријинал чиназлар - интеграл ичрада микроелектрон чиназлар

да чохлу сајда чиназларын јарадылмасы илә нәтичәләнмиш вә мүасир микроелектрониканын нисбәтән чавап саһәси олан негatronиканын инкишафына бөјүк тәһфәләр вермишдир. О, 1989-чу илдә докторлуғ диссертасијасы мүдафиә етмишдир. Фуад мүәллимин јаратдығы негatronика елми мәктәбинин сорағы республикамызын һүдудларындан чох-чох узағлардан

ТӘБРИК ЕДИРИК

кәлир. Фуад мүәллимин бөјүк гызы техника елмләри намызәди Фәридә дә бу мәктәбин давамчыларындандыр. Фуад Гасымов артығ нечә илләрдир ки, Русия Федерасијасынын Таганрог шөһәриндә ән'нәви оларағ кечирилән "Бәрк чинимләр электроникасынын актуал проблемләри" вә Виннитса шөһәриндә кечирилән "Чиназгајырма" Бейнәлхалғ конферансларынын тәшкилат комитәләринин үзвүдү. Узун илләр боју о, Таганрог шөһәриндәки Дөвләт Радиотехника Университетиндә Дөвләт Имптаһан Комиссијасынын сәдри олмушдур.

О, һәм республикамызда, һәм дә ондан кәнарда нәшр олунан бир нечә елми китабын вә 150-дән артығ елми мәгаләнин мүәллифидир. Профессор Фуад Гасымов артығ нечә илләрдир ки, АМАКА-нын Космик Чиназгајырма Мәхсуси Конструктор Бүросунда дистансион зондлама үсуллары илә еколожи мониторинг чиназларынын јарадылмасы шө'бәсинә рәһбәрлик едир.

Јанварын 17-дә профессор Ф.Гасымовун 60 јашы тамам олмушдур. Она узун өмүр, чан сағлығы вә елми фәалијәтиндә мүвәфәғијәтләр диләјирик. Инанырығ ки, о, һәлә елмә чох јениликләр кәтирәчәкдир.

**Малик ӘЛИЈЕВ,
Хасмәммәд ӘСӘДОВ,
Физика-ријазийат
елмләри намызәдләри**

ЧИ СЕЙЛИ КСАР

ЛЕЗГИ НЯМЕТ

ЭМИН Я ЗУН

Къурбанд гана за зи уьмуьр
Хайи чилиз кыляй-кылиз.
Къурбанд гана за зи уьмуьр
Дагъдиз-гъуьлуьз кыляй-кылиз.
Къурбанд гана за зи уьмуьр
Жегъилвилиз кыляй-кылиз.
Анжах садран гъич санани
Акунач заз жув жегъил хъиз.

Къурбанд гана за зи чирвал.
Чар квай гъилиз кыляй-кылиз.
Къурбанд гана за зи тирвал
Пар квай кылиз кыляй-кылиз.
Къурбанд гана за зи гаф-члал
Шаирвилиз кыляй-кылиз
Гъакъ ятлани,
Заз гъелени бегъем чизвач
Зи шиирар, зун кьейила,
Къекъведатла гъилиз-гъилиз,
кыляй-кылиз.

Къурбанд гана за зи нефес
Хуьруьз-кваллиз кыляй-кылиз.
Къурбанд гана за зи гъевес
Цавуз-чилиз кыляй-кылиз
Къурбанд гана за зи ван-сес
Азадвилиз кыляй-кылиз
Гъахъ ятлани,
Са руфун фу клани къадар
Клани члавуз жагъин тийиз
Куьч хъана зун
Хуьрйай-хуьруьз,

чилиз-чилиз
кыляй-кылиз.

Ингъе гила
чларар рехи,
икърар рехи
кас хъанва зун.

Ингъе гила,
са кьуьзек хъиз,
Къулан патав лас хъанва зун.
Ингъе гила
Акур-такур рикел хкиз,
Вирини са рекъел хкиз
Хиялар хъиз
жакъвазва за.

Ингъе гила
Алатай зи "буьркъуь" йикъар
Гуьзгуьдай хъиз аквазва заз.
Мадни пашман туш зун гъеле.
Себег ава:
Къелем ама
Такъат кумай
къадир гъиле
Мадни пашман туш зун гъеле.
Белки ада, заз такуртлан,
Ишигъ гуда, лув хъугуда
Гъа вич хътин пакад йикъаз,
Белки ада, рекъер къуртлан,
Гележегдив зун вахкуда
Къекъвена и дуьнья тирвал
зи гафар гваз.

Зун Эмин я:
Ам чилериз
Зи уьмуьрдин эвез жеда.
Зун Эмин я:
Ам эллериз
И мукъвара заз тамукъдай
нефес жеда.

21.10.83.

ХЕР АЛАЙ МАНИ

Са касди ви чуьтрекай фил авуртла
Вавай адан къветрекайни гаф жедач.
Авам ксар геж акада гъавурда,
Къавал кыле са клусни инсаф жедач.
Вавай адан къветрекайни гаф жедач.

Цав къакъан я, чил клеви,
Гъед масан я, гъуьл клеви.
Къелемда лаш аказва.
Алемда лаш аказва.
Гъинай гъида кыл клеви?

Пехил риклер пад хъурай,
Набут рекъер яд хъурай,
И дуьньядал гъамиша
Шад риклер азад хъурай.

Эгер за ваз вун угъри я лагъайтла,
Угъри ятлан хъел къведа ваз, къабулдач.
Ви твар къуна, рушватдикай рахайтла,
Дугъри ятлан, хъел къведа ваз. Къабулдач.
Угъри ятлан хъел къведа ваз. Къабулдач.

Цав мили я, чил мили,
Гъуьл мили я, чуьл мили.
Къелемда лаш аказва,
Алемда лаш аказва,
Вуч хъувурай мад кыли?

Пехил риклер пад хъурай,
Къаяр-мекъер яд хъурай
И дуьньядал гъамиша
Шад риклер азад хъурай.

Акуртла ваз паб къанатI я, гъуьл къанатI,
Фенвай квалаяй ценер къуна катда вун.
Акуртла ваз цав къанатI я, чил къанатI,
Ватан туна гъинихъ рекъе гъатда вун?
Вучайтлани эх тахъана, гватда вун.

Паб къанатI я, гъуьл къанатI,
Цав къанатI я, чил къанатI,
Къелемда лаш аказва,
Алемда лаш аказва,
Гъайиф тушни Каинат?

Пул кланибур пад хъурай,
Зул кланибур яд хъурай,
Чилин чинал гъамиша
Гатфар хъурай, гад хъурай.

5.12.84.

КЪИСМЕТ

Зи мукъуьфди аялзамаз хиял къатлана,
Заманадин камал дагъдиз акадарна зун.
Заманади зи къатунрин рекъер атлана,
И дагъни гваз мад мукъуьфдал хкадарна зун.
Акуна заз вилик квайди дустар я вири.
Агалдна за далу абрухъ, яна къулухъай.
Къатлана за къулухъ квайди там-тар я вири.
Эхирни за далда къуна жуваз валукай.
Йикъар фена. Вал къурана. Акъатна дуьзда,
Чурар къуна, жув тухузвай гаруз шехъна зун.
Фикир ганац гъадани заз. Къаяр, къамар, къал
Дуьнья лугъуз са твар алай суруз шехъна зун.
Килигна за цаваризни. Чара хъанач мад.
Акуна заз аллагъарни пулунив къугъваз.
Зи бахтунай азиятар пара хъанач мад.
Гъа инални мичли дуьнья къисмет хъана заз.
И йикъалай якларикай, кларабрикай накъв,
Вилин вили накъварикай марфар хъана зи.
Къатунрикай къайи гатфар, рахунрикай ракъ,
Къхъинрикай ванер, сесер, гафар хъана зи.
Ахпа накъвар, ахпа ракъар, ахпа гафар хъиз
Зун амуькнач. Амуькяйди са твар хъана зи.

Адан шииррихъ хайи члалан дад ква. Дуьньяда са куьнивни гекъигиз тежедай дидед члалан дад. Лезгийар, абурун векъи кылихарни четин къисме тар аквада ваз адан шииррай. Ялда вун адан поэзияди вичихъ. Лезги члалан тлям са масад я эхир. Шадвални гъам, хъверни хъел какахънавай царарай адан руьгъдин къакъанвал, гафунин хчивал аквада ваз. Гагъ рикI хъуьтуьлардай, гагъ хиялриз яран гъум гъидай, гагъ рикIяй тлекв акъуддай и шиирар клелдайла шаирдин кесибвилени четинвиле феи уьмуьр вилерикай карагда ви.

Шаирдин члалари дагъдин атирлу векъерикай расзавай дарманри хъиз эсерда ваз. Лезги члалан мишъвал, махсусвал, иервал хуьн паталди гзаф зегъметар члугур шаирдин гафари рикI юзурда ви. Пачагъар гъакъан папарини хада, шаирар халис дидейри. Гъавилай пачагъар тек чпин виляятра пачагъ жеда, шаирар виринра. Лезги Нямета шаирар са бязи ксари хъиз хъин паталди ваь, чи поэзия мадни вилик тухун патал кхъейди я.

Лезги Няметан хъинра чи гъиссер рамзавайди вуч я? Фикиррин деринвал! Дуьньяд крар философди хъиз къелемдиз къачуна клелдайбурув агакъарун! Адан поэзиядиз хас тир халисан лезги пафос!

Мамедалиев Нямет Нифталидин хва 1932-йисан 20-майдиз Азербайжан Республикадин Кцлар райондин Эчлехуьре дидедиз хъана. Юкъван мектебдин 8-синиф куьтягъна Бакудиз феи, ина училище акъалтларай ам гуьгъуьнай Азербайжандин Педагогикадин Институтдин филологиядин факультетдик акатна. 1956-йисуз институт акъалтларай жегъил гада Кцлариз хтана. Са шумуд йисуз Вурварин хуьруьн ва Самур поселокдин юкъван мектебра муаллимвиле квалалахай ада гуьгъуьнай вичин уьмуьрдин эхирдалди Кцларин 3-мектебда тарсар гана.

Лезги Нямета гъеле юкъван мектебда клелдайла шаирар хъизвай. Адан сад лагъай шиир 1947-йисуз "Азербайжан генжлери" газетдин чинриз акъатнай. Гуьгъуьнай адан шаирар Дагъустанда лезги члалал акъатзавай газет, журнал ва алманахра чап хъанай.

1959-йисуз Кцлар районда тешкил хъайи "РикIин гаф" твар алай эдебиятдин кватIал гзаф шаирар хъиз Лезги Нямет патални халисан мектеб тир. Лезги фольклор, эдебият, меденият, адетар чирун патал инив эгечнавай къелемэгълийри лезги члал вилик тухун, адан дережа хкажун патал члехи алахъунар авунай.

1976-йисуз Лезги Нямет кватIалдин члехиди хъанай. Адан регъбервилик кваз Кцлара эдебиятдин нянир кыле тухванай, "Къизил Къусар" газетдин чинриз Къуба патан шаиррин ва прозаикрин эсерар акъатнай. Алай вахтунда лезги эдебиятда чпин тварар гъатнавай гзаф ксар и кватIалдай акъатнавайбур я.

Вичин сагълугъда Лезги Няметан къуд ктаб: "Дагълара" (1964), "БембецI" (1966), "Зегъметди-кай баядар" (1975), "Зи хиялар" (1984) чап хъанай. Рагъметдиз феидилай къулухъ адан "Шиирар" (1992) твар алай ктаб басмадай акъатна.

Шаирди вичин алакьунралди лезги шииратда махсус чка къунвай, халкъдин рикI алай шаир хъиз сейли хъанвай, вичин поэзиядин булахар мадни гурлу хъанвай, "Зун лезги шииратдиз цийивал гъанвай шаир я!" лагъана чи поэзиядин шегъредиз экъечнавай вахтунда, 1986-йисан 9-январдиз, 54 йиса вичин дуьнья дегъишарна. Гъа идалда ада лезги шиирдал рикI алай ксар, хайи халкъ вичихъ цигел туна. Гъавилай кье ам рикIел хкизвай гъар са касди лугъуьза: "Лезги Нямет зурба шаир тир!" Ингъе, халисан шаирар рекъидач. Абуьр чпи кхъей шиирра эбеди яз яшамиш жеда.

Клелдайбурув чна Лезги Няметан икъван гагъди чап тахъанвай са шумуд шиир агакъарзава.

Седакъет КЕРИМОВА

Лезги Нямета вичин шаирар клелзава. 1972 - йис.

ХЭБЭРЛЭР

ГАР УЧГУНЛАРЫНДА ҺӘЛАК ОЛМУШ ҺӘРБИ ГУЛЛУГЧУЛАРЫН АИЛЭЛЭРИНЭ ЯРДЫМ

● Азербайжан Республикасынын мұдафиә назири, генерал-полковник Сәфәр Әбијевин әмри илә Дашкәсәндә гар учгунларында һәлак олмуш һәрби гуллугчуларын аиләләринә ярдым едилмишдир. Бу барәдә "Тренд" агентлијинә Мұдафиә Назирлији мәтбуат хидмәтинин рәиси полковник Рамиз Мәликов хәбәр вермишдир. Онын сөзләринә кәрә, һәлак олмуш 11 һәрби гуллугчунун аиләләринә Мұдафиә Назирлијинин фондларындан 5,5 милјон манат пул, еләчә дә еһсан үчүн әрзаг мәһсуллары ајрылмышдыр.

МИЛЛИ ОРДУ ДАҢА БИР ДӨҮШЧҮ ИТИРМИШДИР

Азербайжан Милли Ордусунун даһа бир әскәри һәлак олмушдур. Бу, Хачмаз рајонунун Ләчәт кәндиндә доғулмуш 1981-чи ил тәвәллүдлү Чамиз Маис оғлу □әкимовдур. Мәрһумун чәнәзәси бөјүүб һәдди-булуға чатдығы доғма кәндиндә торпаға тапшырылмышдыр. Республика Мұдафиә Назирлији мәтбуат хидмәти әскәрин дөјүш тапшырығы јеринә јетирәкән һәлак олдуғуну билдирмишдир.

МУКАФАТЧЫ РУСТӘМ ИБРАҺИМБӘЈОВ ОЛДУ

● Көркәмли драматург, сценарист, јазычы Рустәм Ибраһимбәјов бу күнләрдә Франса Мәдәнијәт Назирлијинин тәһсис етдији "Әдәбијат вә Инчәсәнәт Ордени" илә тәлтиф олуңду. Тәдбир Франсанын Азербайжандакы сәфирлијиндә кечирилди. Рустәм Ибраһимбәјова бу мукафат тәғдим олунаркән сәфир Жан-Пјер Кинјут гејд етди ки, орден дүнја әдәбијаты вә инчәсәнәтиндә хидмәтләри әвәзсиз олан шәхсијәтә верилер. Рустәм Ибраһимбәјов республикада дејил, бүтүн дүнјада танын сәнәткардыр. Гејд едәк ки, бу мукафата даһа ики сәнәткармыз - Рассамлар Иттифағынын сәдри Фәрһад Хәлилов вә Бақы Мусиги Академијасынын ректору Фәрһад Бәдәлбәјли лајиг көрүлүбләр.

"АЗӘРСЕЛЛ"ИН ЈЕНИ МУБАРИЗӘ ҮСУЛУ

● Телефон нөмрәси абунәчинин адына олмадығы тәғдирдә "Азәрселл" ширкәти һәмнин нөмрәни бағлајачаг. Ширкәтин мәтбуат хидмәтинин рәһбәри Севинч Әлијеванын билдирдијинә кәрә, "Сим-сим" вә стандарт пакетли телефон нөмрәләри истифадәсиндә олан шәхсләрин адына олмадығыда мүәјјән проблемләр јараныр. "Азәрселл" үзләшдији проблемләрин һәллини телефон нөмрәләрини бағламагла һәлл етмәк нијјәтиндәдир. "Бу просеса артыг башланылыб" - дејән Севинч Әлијева абунәчиләрә телефон нөмрәләрини өз адларына кечирмәји мәсләһәт көрүр. Ширкәт абунәчиләрә зәнк едәрәк телефон нөмрәсинин саһибинин адыны сорушачаг, әкәр саһибин ады дүзкүн билдирилмәзсә, һәмнин нөмрәләрә кәлән вә кедән зәнкләрин гаршысы алыначаг.

МОСКВАЈА АВТОБУСЛА

● "Азәравтонәглијат" Дөвләт Консерни јени бејнәлхалг автобус маршруту ачмышдыр. Азербайжанын "Frid Co" фирмасынын "Mercedes" маркалы автобуслары сәрнишин ахынындан асылы олмајараг әфјәтәдә 1-2 рејс едир. һава шәраитиндән асылы олараг автобус 1,5-2 сутка јол кедир. Билетин гијмәти 50 доллардыр.

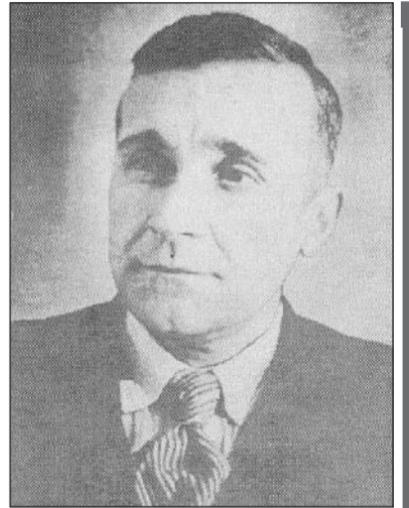
ЈЕНИ ПРИНСИП

● Азербайжан Русија илә мүнәсибәтләриндә "истеһлак өлкәси" принципи үзрә эләвә дөјәр веркисинин вә аксизләрин јығылмасы системинә кечмишдир. Азербайжан МДБ өлкәләри арасында Азад тичарәт зонасынын јарадылмасы чәрчивәсиндә артыг бир сыра өлкәләрлә бу принциплә ишләјир вә инди Русија да һәмнин сијаһыја гошулмушдур. һәмнин принцип веркиләрин ихрач едән өлкә тәрәфиндән дејил, идхал едән өлкә тәрәфиндән јығылмасыны нәзәрдә тутур.

Ијирминчи әсрин көркәмли бәстәркарларындан сајылан, М.Глазуновун дедији кими, "дүнјанын надир мусигичиләри сырасында јер тутан", "Дағлар, сизин гүдрәтинизи унутмаг олмаз", "Мән бу дамын үстүндә тәкәм" кими романслары, "Хочбар" операсы вә "Гарачач" балети кими әсәрләри дүнја мусигисинин гызыл фондуна дахил олмуш, ләзки вә Дағыстан пешәкар мусигисинин әсасыны гојмуш, Дағыстанда илк дөфә опера вә балет бәстәләмиш, мусиги техникумуну јаратмыш, ләзки, авар, гумыг вә лак мусиги мәдәнијәтини елми шәкилдә арашдырмыш, онларын халг мусигиси нүмунәләрини топлајараг дәрч етдирмиш, бу саһәдәки бөјүк хидмәтләринә кәрә "Дағыстан мусигисинин атасы" адландырылмыш Готфрид һәсәнов тәкчә ләзкиләрин дејил, бүтүн Шимали Гаф-

газ халгларынын севимлиси иди.

Ики дөфә ССРИ Дөвләт Мұкафаты лауреаты, Русија Федерасијасынын вә Дағыстанын әмәкдар инчәсәнәт хадими, Москва Дөвләт Мусиги Институтунун мұхбир үзвү, профессор Готфрид һәсәнов дүнја мусиги тарихиндә илк дөфә олараг мусиги нәзәријәсинин милли мотивләр әсасында өјрәннилмәси идејасыны ирәли сүрмүш, һәмчинин илк дөфә олараг халг јарадычылығыны өјрәнмәјин елми методикасынын әсасыны гојмушдур. О, пешәкар мусигинин бүтүн жанрларында 400-дән чох әсәр јаратмышдыр. 100-дән чох гәдим халг маһнысыны топлајараг, јенидән ишләмиш вә халға гәјтармышдыр. Онын елми мәгаләләри дүнјанын 60-дан чох өлкәсинин мәтбуат органларында дәрч олуңмуш, бәстәләдији мусиги нүмунәләри 130-дан чох өлкәдә сәсләнмишдир.

"МАЈ ТӘРАНӘЛӘРИ"

"Тәбиәтин јашыл гојуну ағ, гырмызы, сары вә даһа нечә рәнkdә чичәкләрә бәләјән мај ән чох севдијим ајдыр. Мән 1900-чү илин мајын 1-дә анадан олмушам. "Хочбар"ы мајда бәстәләмәјә башламышам. "Гарачач"ын илк нотуну мајын 1-дә гәләмә алмышам. Ән чох севдијим романслары мајда бәстәләмишәм. "Мај тәрәнәләри" адлы әсәри ми јаратмаг истәјирәм. Бу, мәним ән бөјүк арзумдур..." 1965-чи илин мартында бу сөзләри дејән Готфрид һәсәновун арзусу үрәјиндә галды. 1900-чү илин мајын 1-дә анадан олмуш көркәмли бәстәкар 1965-чи илин мајын 28-дә дүнјасыны дөјишди. О вахт мәтбуат органлары буну "әсл мө'чүзә" адландырмамышды.

Даһа бир мө'чүзә. Онын улу бабасы, Шейх Шамиллә бирликдә чаризмин мүстәмләкәчилик сијасәтинә гаршы мұбаризә апармыш, дөврүнүн көркәмли алими кими танынмыш һачы Абдуллаһ да мајда дүнја-ја кәлмиш вә мајда дүнјасыны дөјишмишдир. Готфридин бабасы, XIX әсрин мәшһур ләзки алими, тарихчиси, маарифчиси вә ичтимаи-сијаси хадими Мирзә һәсән Алгадари "мај бизим нәслин севимли ајдыр" демишди. Готфридин атасы, көркәмли тарихчи Әли һәсәнов бир нечә әсәрини мај ајында башлајыб вә ја баша чатдырыб. Бәстәкарын гардашы, ССРИ Дөвләт Мұкафатына, Ленин мұкафатына, Социалист Әмәји Гәһрәманы адына, ики Ленин орденинә вә дикер орденләрә лајиг көрүлүш контр-адмирал, техника елмләри доктору, академик һенрих һәсәнов мұкафатларынын әксәријәтини мајда алыб.

ӘСКӘР-БӘСТӘКАР

Чохлары Готфрид һәсәновун һәм дә икид әскәр олдуғуну, бир сыра гәһрәмәнлыглар кәстәрдијини, сыравидән полковник рутбәсинә кими јүксәлдијини һәлә дә билмир. Онын бу саһәдәки фәалијәтинә илк дөфә 1968-1970-чи илләрдә, Кронштадтда әскәри хидмәт вахты бөләд олдум. "Һәсәновун дәстәси" адлы групун 1917-чи илин феврал буржуа ингилабында иштираки илә бағлы музей материаллары диггәти мәлүм етди. Јерли ингилаб ветеранларындан өјрәндикләрим дә мүәјјән гәнаәтә кәлмәјә имкан верди. О вахт һәлә 17 јашы тамам олмајан, Кронштадтда јашајан Готфрид бир нечә ләзки матросу вә дағыстанлы кәнчлә бирликдә ингилаби фәалијәтә гошулмушду. Чарын әскәрләри илә дөјүш заманы һәсәнов вә онун достлары әсл шүчаәт кәстәрмиш, 3 күн бөјүк бир гуввәни шималдан шәһәрә бурахмамышды. Бир нечә нәфәрин сағ галдығыны көрән Готфрид ајаға галхараг, "Матрос, ирәли!" маһнысыны охумаға башламышды. Бундан руһланан дөјүшчүләр гәтијәтлә һүчума кечәрәк, чарын сағ галан әскәрләрини дәнизә төкмүшдүләр. Готфридин илк маһнысы белә јаранмыш, "Һәсәновун дәстәси" тарихә белә дүшүшдү.

Бундан сонра тәлә ону Москваја кәтирир. Гырмызы Преснјада артиллерия командириләри һазырлајан мәктаби битирәрәк, забит рутбәси алан һәсәнов Түркүстан чөһһәсинә кәндәрилер. Басмачыларла дөјүшләрдә кәстәрдији

гәһрәмәнлыгларә кәрә она даһа јүксәк һәрби рутбә верилер. Бурада онун "Икид әскәр" маһнысы әввәлчә алајын, сонра дивизијанын дөјүш маршына чеврилер. Бундан хәбәр тутан М.В.Фрунзе онунла мараглашыр вә командан Готфрид һәсәнова тәшәккүрүнү билдирер.

ИЛК АХТАРЫШ ИЛЛӘРИ

Тәдгигатчылар 20-30-чү илләри көркәмли бәстәкарын һәјатынын илк вә сәмәрәли ахтарыш илләри кими хатырлајырлар. 1922-чи илдә Ленинград Дөвләт

МӘШҺУР ЛӘЗКИЛӘР ҺАГЫНДА БИЛМӘДИКЛӘРИМИЗ

СТАЛИН ГОТФРИДИ НИЈӘ АХТАРЫРДЫ?

Консерваторијасынын бәстәкарлыг вә фортепиано факүлтәсинә дахил олмуш Г.Һәсәнов артыг 1923-чү илдә мәшһурлашыр. Јај тә'тилиндә Маһачгалаја кәлән кәнч пианочу бурада көркәмли Полша бәстәкары Ф.Шопенин әсәрләриндән ибарәт илк концерт верилер. Готфридин истә'дадына һејран галан мүтәәссисләр "о, дөврүмүзүн ән јахшы пианочуларындан бириди" демишдиләр. "Советскаја музыка" журналы исә јазмышды: "Милли пианочунун белә кәниш концерт програмы илә, белә маһарәтлә чыхыш етмәси Дағыстанын мусиги һәјатында индијәдәк көрүнмәмиш бөјүк бир һадисәдир."

Готфрид һәсәновун 1927-1928-чи илләрдә Маһачгалада чапдан чыхмыш "Дағыстан рәгс мотивләри: зурнада ифа олуңан 12 Лезкинка", "Дағыстанда мусиги этнографијасынын 10 или" вә "Аварларын маһнылары" китаблары бир нечә дилә тәрчүмә олуңмушдур. Сонунчу китабла өләгәдар даһи бәстәкарын 1927-чи илин августунда Москва Дөвләт Мусиги Елмләри Институтунда етдији чыхыш дүнјанын 60-дан чох өлкәсинин мәтбуат органларында дәрч олуңмуш, она ДМБИ-нин мұхбир үзвү дәрәчәси верилмишдир. 1987-чи илдә Москвада чапдан чыхмыш "Очерки истории Советского искусства Дагестана (1917-1941)" китабында јазылдығы кими, "Һәмнин әсәриндә Г.Һәсәнов халг јарадычылығыны өјрәнмәјин елми методикасынын әсасыны гојду. Ләзки мусиги үнсүрләрини эләвә етмәклә авар мусиги фольклоруну даһа да зәнкиләшдирди." Көркәмли бәстәкарын ән бөјүк хидмәтләриндән бири дә одур ки, илк дөфә олараг мөһз о, мусиги нәзәријәсинин доғма милли мотивләр әсасында өјрәннилмәси идејасыны ирәли сүрүшдүр. "Һәсәнов тәрәфиндән ирәли сүрүлмүш мусиги нәзәријәсинин доғма милли мотивләр әсасында өјрәннилмәси идејасы дүнја мусиги педагогикасында јени һадисә иди." ("Комуз" журналы, N 1, Маһачгала, 1926-чы ил).

Халг мусигиси нүмунәләрини топламагдан өтрү бәстәкар экспедицијалар јарадараг, мұхтәлиф кәндләрә сәфәрләр едирди. Бу ишдә она Дағыстанын маариф комиссары А.Тохо-Годи јахындан көмәк кәстәрирди. 20-чи илләрин орталарында онун башчылыг етдији экспедиција нөвбәти дөфә Бујнакск-

Аракан-Гудутл-Гергебил-Могох-Чох-Согратл маршруту илә сәфәрә чыхмышды. Г.Һәсәновун бу сәфәрлә бағлы һесабатында кәстәрилдији кими, "фнографла јерләрә сәјаһәт бөјүк сәда доғурмушду. һәр јердә кәнд әһалиси һама бир нәфәр кими маһныларын јазылдығы јерә јығышыр, һејрәт вә севинчини ифадә едирди. Бу вахт бә'зи кәндләрдә әһали Совет һөкүмәти илә бағлы фикирләрини дә сөйләјирди. Могох кәндиндә һөкүмәтлә бағлы даһа кәниш сөһбәт олуңмушду..." (Рукоп. фонд ИИЯЛ Дағфилиала АН СССР, ф. 21. оп. 1. д. 4. л. 21, 22). һәмнин сөһбәт Сталини нарат етмишди вә о, Готфриди ахтарыб тапмағы, Москваја кәтирмәји тапшырмышды.

СТАЛИНИН ЈАНЫНДА

Шимали Гафгазда, һәмчинин Дағыстанын Маһачгала, Хасавјурд, Дәрбәнд вә Күре даирәләриндә Совет һөкүмәти әлејинә гијамларын давам етдији бир вахтда, 1924-чү илин сонунда Готфридин Москваја апарылмасы ону јахындан таныјанлары тәшвишә салды. Бә'зиләри: "Сталин апарыб, бәлкә дә гәјымды" дејирдиләр. Бәстәкарын өзү исә һеч бир һејрәчән кечирмирди. Чүнки һәлә Петроградда Сталинлә таныш олмуш, сонралар даһа бир нечә дөфә онунла көрүшүшдү.

Сталин ону көһнә танышы кими гаршылајандан сонра кәсәсини сорушду: "Дағыстанын чамаатыны бизим әлејимизә галдырмагда мөгсәдин нәдир?"

Готфрид гәфил суалдан тутулду вә кечдән-кеч деди:

- Баша дүшмәдим, јолдаш Сталин.
- Баша дүшмәдим, амма Могох, Хунзах әһалисини болшевикләр һакимијәтинин әлејинә јахшы баша салырсан.
- Хејр, јолдаш Сталин, белә шеј јохдур. Орадакы сөһбәтләрдә халг Совет һөкүмәти тәрәфдары олдуғуну билдириб.

Бу чавабдан сонра Сталин демишди:

- Онда һәмнин әһалини чөмләјиб Готсински илә дөјүшә кет вә һағлы олдуғуну сүбүт ет.

Готфридин уғурларыны көзү көтүрмәјән экспедиција иштиракчыларындан бири чекистләрә јалан мө'лумат верәрәк белә гургу гурмушду. һәгигәт үзә чыханда кеч иди. Рәһбәр һөкүмүнү вермишди.

Готфрид һәсәнов Сталинин дедији кими дә едир. Јерли әһалидән дәстә топлајыб Гызыл Орду тәркибиндә Имам Готсинскинин дәстәләринә гаршы вурушур. Вурушмаларын бириндә јараланса да, дөјүш мейданыны тәрк етмир. Бәстәкара јалныз 1925-чи илдә, Готсински әсир алынандан сонра сәрбәстлик верилер.

Бөјүк Вәтән мұһарибәси илләриндә Готфрид һәсәнов Сталинә кәндәрдији мәктүбдә 20-чи илләри хатырлајараг јазмышды: "Совет һөкүмәтини гәлбән дәстәкләјән вә онун јолунда чанындан кечмәјә һазыр олан икид дағыстанлыларла бирликдә көнүллү олараг алман фашистләринә гаршы дөјүшмәји, бөјүк Ленинин адына дашыјан, мәнә сон дәрәчә әзиз олан шәһәри дүшмәндән мұдафиә етмәји гәрара алдым..."

Мүзәффәр МӘЛИКМӘММӘДОВ

НОВОСТИ

ОНИ СВЕТИЛИ, КОГДА ЗЕМЛИ ЕЩЕ НЕ БЫЛО

● Американские астрономы обнаружили самое крупное во всей Вселенной скопление галактик, которое находится на расстоянии 6,5 млрд. световых лет от Земли. Как сообщил на форуме Американского астрономического общества исследователь из Центра космических полетов им. Годдарда Джерард Уиллигер, в скопления входят по меньшей мере 11 галактик и 18 квазаров. Оно расположено далеко за созвездием Льва и насчитывает многие триллионы звезд. "Наблюдаемый нами сейчас свет этой большой группы квазаров, - сказал Уиллигер, - начал свой путь к Земле задолго до того, как образовалась сама Земля".

По словам астронома, пока можно только строить догадки, связаны ли галактики и квазары в этом скоплении гравитационной силой или оно сформировалось случайно в ходе расширения Вселенной, последовавшего после Большого взрыва.

НА АЭРОБУСАХ СОСТОЯТСЯ ФУТБОЛЬНЫЕ МАТЧИ

● По заказу нескольких крупнейших авиакомпаний, которые согласились больше не мучить пассажиров многочасовым сидением в тесных креслах, начато строительство первых в мире гигантских аэробусов, в которых оборудуются отдельные кабины, подобные комфортабельным номерам в гостиницах с мебелью и душом.

На двух палубах самолета размещаются детские игральные комнаты, универмаг, казино и спортзал, где можно будет сыграть в мини-футбол.

ЧЕРЕЗ ДВА ГОДА СИГАРЕТ СТАНЕТ МЕНЬШЕ

● Европейский совет пошел навстречу жертвам табакокурения и с 2003 года запретит производство крепких сигарет. В их число вошли "Мальборо", "Вест", "Лаки страйк", "Кэмел" и другие.

ИЗ НОВОГОДНЕЙ ЕЛКИ ПОЛУЧАЕТСЯ КРЕПКОЕ ПИВО

● Американец Дэвид Ланд признался, что вот уже 5 лет, как после новогодних праздников он перестал выбрасывать на помойку елку.

Дело в том, что из ее иголок, кончиков ветвей с добавлением хмеля и патоки он научился варить пиво, причем довольно крепкое. Елочный напиток имеет приятный тягучий вкус и придает бодрость и силы. Рецепт Ланда с удовольствием переписали его многочисленные соседи.

ПО СНЕГУ ЗАПРЕТИЛИ ХОДИТЬ В ОБУВИ

● К Рождеству и Новому году в Пуэрто-Рико из Канады доставили 300 тонн снега. Дело в том, что подавляющее большинство местных жителей никогда в жизни его не видели.

В связи с тем, что температура на острове почти всегда +25°, для посетителей выстроили огромный специальный ангар, изнутри напоминающий ледяной дворец. Любому желающему за 30 долларов мог легко приобрести огромный пакет снега, рассчитанный на "строительство" классического снеговика, и вволю поиграть в снежки. При входе в ангар всем посетителям выдавали пластиковые бахилы, чтобы ни в коем случае не испачкать обувь драгоценным снегом.

ЭТО ИНТЕРЕСНО

ОТ ЛЮБВИ СТРАДАЕТ МУСКУЛАТУРА

Только поэты считают, что любовь окрыляет, приносит счастье и радость. Медики же уверены в обратном. По их мнению, любовная тоска сначала затрагивает сердце, а потом боли доходят и до мозга. Таким образом весь организм с головы до ног заболевает. В конце концов кожа начинает краснеть и чесаться, а волосы тускнеют и выпадают.

В общем, от любовной тоски страдает не только душа, но и все тело - вплоть до мускулатуры. Влюбленные перестают спать, у них болит голова, учащенно бьется сердце. В общем, сплошные страдания, которые выбивают наш организм из привычного режима иногда на целых полгода. И все сказанное утверждает английский специалист в области стресса доктор Мальколм Ванденбург.

ПЬЯНИЦАМ МАРАЗМ НЕ ГРОЗИТ

Пить или не пить? Ответ на вопрос нашли японские специалисты. Несмотря на то, что они наблюдали за состоянием здоровья мужчин и женщин в возрасте от 40 до 80 лет, которые ежедневно употребляли различные дозы спиртного.

Японцы установили, что люди, выпивавшие по 0,5 литра красного вина или саке (рисовой водки) в день, сохранили и в пожилом возрасте прекрасную память. Кроме того, уровень их умственных способностей оказался в 2 раза выше, чем у их непьющих сверстников. Особенно такой показатель характерен для женщин, среди которых в меру пьющие дамы оказались намного сообразительнее и жизнеспособнее, чем их вечно озабоченные и угнетенные домашними проблемами подруги-трезвенницы.

Ученые также заметили, что любители пива и виски не так хорошо сохранили умственные способности, как поклонники вина и рисовой вод-

ки. Однако их интеллектуальный уровень все равно оказался выше, а состояние здоровья лучше, чем у трезвенников, особенно в пожилом возрасте.

Умеренное потребление спиртного положительно действует не только на японцев, но и на жителей других стран. 108-летняя долгожительница из английского графства Ноттингемшир по имени Сесиль Белтон в течение десятилетий выпивает свою утреннюю чашку чая с обязательным добавлением в него столовой ложки виски. Она до сих пор сохранила ясный ум и веселый характер. Последние 10 лет Сесиль встречает Рождество обязательно в обществе своего 70-летнего бойфренда - любителя портера.

Однако все специалисты считают, что увеличение ежедневной дозы спиртного до литра вина или пива, не говоря уже о саке или виски, ведет к быстрому старению и возникновению заболеваний печени и сердца.

КАБЛУКОМ ПО ГОЛОВЕ

Хотя природа создала человека с расчетом на хождение босиком, однако пробежаться по росе без обуви никто из нас уже не решает. А человеческая стопа устроена так, что при хождении босиком четвертая часть тяжести падает на пальцы ног, а три четверти - на пятки. При высоте каблука более двух сантиметров картина меняется радикально. Три четверти тяжести падает на хрупкую переднюю часть стопы. Отсюда неизбежная деформация пальцев ног. Но это только начало беды. Центр тяжести тела (вертикальная линия, проходящая через ухо, плечо, тазобедренный сустав и пятку) при высоком каблуке неизбежно наклоняется вперед. Сохранить равновесие красавица может только напряжением ног, поясницы, шеи. А это ведет к варикозному расширению вен, грубой деформации ног.

Результатом повседневной нагрузки на поясницу становятся застойные явления в кишечнике, мочевом пузыре, яичнике, матке. Кстати, матка при этом наклоняется назад и долго остается в таком положении, что грозит бесплодием. А при наступившей беременности напряженный, перекошенный таз дает мало шансов на нормальные роды.

Но это не все. Напряжение шеи и груди - это головные боли, перебои сердца, одышка, прыгающее давление. Особенно катастрофично это для юного растущего организма. К сожалению, любвеобильные родители надевают на едва начавших ходить девочек импортную обувь на высоком каблуке. А ведь во многих западных странах выпуск такой обуви запрещен законом. Ведь если с рождения ноги не растут от шеи, то здесь уж все равно ничего не поделаешь.

ЛЕЧЕНИЕ АЛКОГОЛЕМ

Лечение инфарктом - так можно назвать терапевтический метод, который применили британские врачи для лечения 63-летнего больного от тяжелого наследственного дефекта. Они вприсынули пациенту непосредственно в сердце дозу чистого алкоголя и вызвали тем самым 40-секундный сердечный приступ.

Эта редкая операция, проведенная кардиологом Родом Стейблсом и называемая алкогольной экстирпацией,

была проведена для лечения наследственной кардиомиопатии. Эта болезнь приводит к утолщению сердечной ткани, что ухудшает кровоснабжение, результатом чего являются одышка и усталость. Алкогольная экстирпация "ампутирует" лишнюю ткань и улучшает снабжение сердца свежей кровью.

Этот метод был изобретен швейцарским кардиологом Ульрихом Зигвартом в 1994 году и применялся с того времени всего несколько раз.

ПОКОЙНИКИ ВОНЯЮТ ДУХАМИ И ПОТОМ

Иногда темными зимними вечерами вы можете вдруг почувствовать легкое дуновение ветра, которое коснется вашей шеи и пробежит по затылку, вызвав мурашки на теле. Или же на вашем диване внезапно появится еле заметная вмятина, как будто кто-то недавно на нем сидел и ушел, не попрощавшись. Но загадочные звуки и знаки не должны вас пугать.

Американский исследователь паранормальных явлений Грейс О'Нил утверждает, что таким причудливым образом с вами жаждают пообщаться ваши покойные родственники, которые соскучились по семье, детям, родителям и пытаются установить с ними контакт. В свою очередь вам достаточно просто улыбнуться. Покойнику больше ничего не нужно, чтобы почувствовать себя в раю, даже если ему суждено за какие-то земные провинности жариться на адской сковородке. Профессор О'Нил перечислил несколько признаков, по которым можно установить, что кто-то из умерших родственников хочет передать вам привет.

1. По комнате разлился аромат духов, которые любила покойница, или же в нос ударил запах пота, характерный для бывшего члена семьи, а из кухни пахнуло едой, которую при жизни готовила умершая.

2. Из комнаты, где раньше жил покойник, донеслись звуки. На кухне, где трудилась покойница, загремели кастрюли, или в чулане, где отошедший в мир иной дедушка любил что-нибудь мастерить, застучал молоток.

3. Любимый родственник явился вам во сне.

4. Дома забарахлили электроприборы, мигнула настольная лампа, исказилось изображение на экране телевизора. Звонки в дверь - снаружи никого, телефонный звонок - в трубке молчание.

5. В доме таинственно пропадают и снова обнаруживаются предметы - причем они могут оказаться на том месте, куда их раньше любил класть покойник.

6. По вашему телу пробегают мурашки, и кажется, что до вас кто-то дотронулся...

ЗОЛОТОЕ РЕБРО АДАМА

Согласно библейской легенде, бог создал женщину из ребра Адама. Поэтому долгое время считали (даже в научной среде), что мужчины и женщины отличаются друг от друга лишь половыми признаками и некоторыми физиологическими функциями.

Однако, в последнее время наука накопила множество доказательств больших различий, которые существуют между мужским и женским организмом на уровне тканей, клеток и даже молекул. Польский исследователь Е.Канабродский занялся изучением количества и соотношения микроэлементов в теле мужчин и женщин сначала у здоровых, а потом и у больных людей. В качестве пробного материала он взял волосы и ногти исследуемых, которые довольно точно отражают биохимию организма на каждый момент. С помощью нейтронно-активационного метода было установлено: химический состав тела при заболевании меняется, что особенно важно для ранней диагностики и современного лечения.

Но самым сенсационным оказалось различие в микроэлементах у Адама и Евы. В теле женщины сейчас содержится в пять-шесть раз больше золота и ртути. Наука пока не в состоянии объяснить, как и когда было так позолочено "ребро" Адама. Что же касается ртути, то не она ли делает женщин иногда такими "ядовитыми"?

СОПЕРНИКУ - ПОЛОВИНУ МЕДАЛИ

В 1928 г. во время лыжной гонки "Вассалопет" в Швеции произошел редкий случай.

Два участника - швед Хедлунд и норвежец Втерстрем на протяжении всей дистанции (85км), оторвавшись от соперников, шли нога в ногу. Финишировали они одновременно. Судьи были в недоумении, кому вручать золотую медаль (она была только одна). После долгих споров присудили ее шведу. Хедлунд, весьма огорченный таким неправильным решением судейской коллегии в отношении своего соперника, разрезал золотую медаль пополам и отдал одну часть ее Втерстрему, взяв у него половину его серебряной медали. Друзья по гонке соединили две разные половинки, и у каждого оказалось по золото-серебряной медали в память о труднейшем испытании.

ӘКИНЧИЛИК МӘДӘНИЈӘТИ

Әкиләт биткиләрдән жүксәк мөһсул әлдә етмәк үчүн әкинчилик мәдәнијәтинә риајәт етмәк вачибдир. Әкинчилик мәдәнијәти дејилдикдә бечәрилән биткиләрин дүзкүн сечилмәси, әкинләрин нөвбәләшдирилмәси, торпағын бечәрилмәси, суварылмасы, алаг отларына, биткиләрин хәстәлик вә зијанверичиләринә гаршы мубаризә апарылмасы, мелиоратив тәдбирләрин һәјата кечирилмәси, минерал вә үзви күбрәләрин

верилмәси вә саирә нәзәрдә тутулур.

Тарлада әсас битки илә онун компонентләринин нөвбә илә әкилмәсинә нөвбәли әкин дејилир. Бечәрилән биткиләрин биоложи хүсусијәтиндән вә торпаг-иглим шәраитиндән асылы олараг нөвбәли әкинләрин типләри мұхтәлиф олур. Бир чох биткиләрин нөвбәли әкинндә әсас компонент јонча сәјәлыр. Јонча жүксәк кәјфијәтли јем биткиси олмагла јанашы,

ФЕРМЕРЛӘРӘ МӘСЛӘНӘТ

һәм дә торпағын мунбитлијини артыран вә учуз баша кәлән мөһсулдур. Јонча әкилмиш сәһә шумландыгдан сонра торпагда онун көк вә көвшән галыгындан ибарәт чохлу үзви күтлә топланыр вә торпағын үст гатыны хејли мунбитләшдирир. Јончанын көкләриндә олан азоттоплајан бактеријалар торпағы гисмән дә олса һәммин маддә илә зәнкинләшдирир. Алимләрин апардығы һесабламалара кәрә нөвбәли әкинләрдә јончадан сонра әкиләт биткиләрә биринчи вә икинчи илләрдә азот күбрәси 20-30 фаиз аз тәләб олунур.

Нөвбәли әкинин тәтбиг едилмәси сәһәнин алаг отларындан тәмизләнмәсиндә вә бечәрилән биткиләрин хәстәлик вә зијанверичиләринә гаршы мубаризә апарылмасында мұһүм рол ојнајыр. Гусар рајонундакы "Мурадовлар" кәндли (фермер) тәсәррүфаты торпаг алдыгдан сонра орада үч ил далбадал тахыл әкди. Һәммин сәһәдә совхоз дөврүндә дә бир нечә ил фәсиләсиз олараг та-

хыл әкилмишди. Тахыл әкинләринә фермер тәсәррүфаты тәрәфиндән һәр ил ејни дәрәчәдә хидмәт кәстәрилмәсинә бахмајараг, мөһсулдарлыг биринчи илдә 18 сентнер, икинчи илдә 11 сентнер, үчүнчү илдә исә 7 сентнер олмушдур. Мөһсулдарлыгын сүр'әтлә ашағы дүшмәсинин әсас сәбәби тарланын илдән-илә даһа чох алаг отлары, хүсусилә чөл вәләмири илә әртүлмәси олмушдур.

Дәмјә сәһәләрдә биткиләри гураглыгдан горумаг үчүн нөвбәли әкиндә гара һерикин (шум) тәтбиг едилмәси јахшы нәтичә верир. Гара шум Гусар, Губа, Хызы, Исмајылы, Шамакы вә диқәр рајонларын дағәтәји әразиләриндә нојабр, дағлыг әразиләрдә исә октябр ајына кими баша чатдырылмалыдыр. Гара һерик (шум) пәјыз-гыш ајларында јаған јағмурлары торпагда јахшы сахлајыр вә торпағын механики тәркибини јахшылашдырыр. Јаз-јај ајларында гара һерикдә битән алаг отларыны мөһв етмәк үчүн шум үзләнмәлидир.

Торпаглар хүсуси мұлкијәтә верилдикдән сонра бә'зи торпаг сәһибләри јалныз тахыл бечәрмәклә мөһшул олур, башга биткиләр әкмирләр. Бу исә фермерләр үчүн сәрфәли де-

јилдир. Чүнки тахылын јетишдирилмәсинә орта һесабла 9 ај вахт лазымдыр. Лакин торпағын әкинә һазырланмасындан башлајараг, бичилмиш тахылын анбара дашынмасына гәдәр олан бүтүн тәдбирләрин һәјата кечирилмәсинә үст-үстә 50-60 иш күнү сәрф олунур. Бу, о дәмәдир ки, тәкчә тахылчылыгла мөһшул оланлар илин 10 ајын да ишсиз галырлар. Бу ишсизлији илин мұхтәлиф дөврләриндә јетишән биткиләр бечәрмәк, һејвандарлыг, гушчулуг, арычылыг вә диқәр бу кими јардымчы тәсәррүфатлар јаратмагла арадан галдырмаг олар. Она кәрә дә мөһсул истәһсалына башламаздан габаг онун сатышы бардә дүшүнмәк, базарын һәммин мөһсула олан тәләб вә тәклифини нәзәрә алмаг лазымдыр.

Әзиз кәнд әмәкчиләри, аталар сөзләриндә дејилән "торпаг дејир өлдүр мәни, дирилдим сәһни" сөзләринин дәрин мә'насы вардыр. Торпағы бош гојмајын, ону дүзкүн әкин вә бечәрин. Торпаг елә бир истәһсал васитәсидир ки, ону дүзкүн бечәрдикдә мунбитлији һеч вахт азалмыр.

Абдул МУРАДОВ,
Кәнд Тәсәррүфаты
Назирајинин
баш мұтәхәссиси.

"ЕНЕРЖЕТИКАНЫН ПРОБЛЕМЛӘРИ" - N 2

Әсасы көркәмли Азәрбајчан алыми, академик Чинкиз Чуварлы тәрәфиндән гојулмуш "Енержетиканын проблемләри" журналынын 2-чи сәјы бу күнләрдә ишыг үзү көрмүшдүр. Бу елми-техники журнал МДБ мөканында илк дөфә олараг нәшр олунур. Журналын тәс'сисчиләри Азәрбајчан ЕА-нын Физика Институту вә "Азәрэнержи" СЧ-нин Елми-Тәдгигат Енержетика вә Енержилајинә Институтудур.

Әләмәтдар һадисәдир ки, журналын бу сәјы артыг бейнәлхалг индекслә нәшр олунмушдур. Онун спонсорларындан бири дә "Siemens AC"-дир.

Малик МӘҺӘММӘДОҒЛУ

ГУТАН ИЛК ДОНОРДУР

Әфсанәјә кәрә ерамыздан чох-чох әввәл илк донор Гутан гушу олмушдур. Бу әфсанәви гуш фәчиәли дәгигәләрдә синәсини јарараг өз ганы илә сусузлугдан јанан балаларыны хилас етмиш вә өзү өлмүшдүр. Елә буна кәрә дә бир сыра өлкәләрдә ган хидмәти очаглары синәсиндән ган сызан гутан гушунун тәсвирини өзләри үчүн рәмз сечибләр.

ЧАНАВАРЛАРЫН ЫҪУЧУМУ

Гәбәлә рајонунун Гәмәрван кәндиңдә сон заманлар вәһши һејванларын сәјы артмышдыр. Чанаварлар чамаата күлли мигдарда зијан вурурлар. Кәнд ағсагаллары буну Чеченистанда кәдән узунмүддәтли атышмаларла әлагәләндирирләр. Икинчи бир объектив сәбәб исә бундан ибарәтдир ки, сон заманлар һүгүг-мұһафизә органдары тәрәфиндән ов түфәнкләринин јығышдырылмасы нәтичәсиндә овчуларын сәјы азалмышдыр.

Бир нечә күн әввәл чанаварлар Әфсәр Аслановун һәјәтинә һүчүм едәрәк, бурада итләрин

јаныңдача алты гојуну парчалајыблар. Чанаварлар кәнд мұәллими Әлиқрам Зијадовун бир инәјини парчаламыш, диқәрини исә јараламышдыр. Мұәллимин оғлу галан инәкләри вәһшиләрин өлиндән зорла гуртара билмишдир.

Өн тәәччүблүсү исә будур ки, кәндиң ушаглары бу һадисәдән сонра 7 чанавар өлдүрдүкләринә кәрә Гәбәлә рајон Тәбиәти Мұһафизә Чәмијәти вә јерли һүгүг-мұһафизә органдары тәрәфиндән инчидилмишләр.

Рамазан ЛАРВИ

ЕСЛИ У ВАС ПЛОХОЕ НАСТРОЕНИЕ, ИДИТЕ К ПАРИКМАХЕРУ!

Это совет группы итальянских психиатров, которые собрали необычные статистические данные, касающиеся отношения их пациентов к своему внешнему виду. Оказалось, что страдающие шизофренией, эпилепсией и циклофренией испытывают сильное желание что-нибудь отрезать: усы, волосы, а случается - и ухо. В сущности попытки сделать что-нибудь с волосами как один из ранних симптомов начинающейся депрессии заметил еще Фрейд.

Как советуют психиатры, старайтесь парировать первые приступы дурного настроения, меняя свою прическу, - стрижка всегда успокаивающе действует на психику и подавляет образование гормонов депрессии.

ФИЗКУЛЬТМИНУТКА

- Спортсмен прочел о себе в газете и понял, как мало он о себе знает.
- Установившая рекорд по прыжкам в длину, спортсмен побил и рекорд в беге на пять тысяч метров. Во время разбега.
- Быстрее всех бежали пожарник и банщик. Один бежал как угорелый, другой как ошпаренный.
- Футболисты играли так медленно, что показать замедленный повтор оказалось невозможным.
- Полезный совет: если тяжелая атлетика тебе не по силам, занимайся легкой - марафонским бегом.
- Иногда, чтобы обратить на себя внимание, надо прийти к финишу последним.
- Играли шутя, проигрывали всерьез.

ХӘБӘРЛӘР

КРЕДИТЛӘШДИРМӘДӘ ДӘЈИШИКЛИКЛӘР КӨЗЛӘНИЛИР

● Дүңја Банкынын вә Бејнәлхалг кәнд тәсәррүфатынын инкишафы фондунун биркә һәјата кечирдикләри "Азәрбајчан Республикасынын фермер тәсәррүфатларынын өзалләшдирилмәси" лајинәсинин кредит компонентинин уғурла һәјата кечирилмәсини давам етдирмәк үчүн лајинә чәрчивәсиндә јени кредитләри јалныз гыса мүддәтләрә вермәк нәзәрдә тутулуб. Бурада мәгсәд мөвсүми ишчи капиталы олан тәләбатын өдәнилмәсидир. Лајинәни малијәләшдириән бејнәлхалг малијә институтларынын мұтәхәссисләринин фикринчә, бу ссудалар онлары көтүрәнләрин кредитләшмә техникасына өјрәдилмәсинә даир гысамүддәтли тәдрис програмларындан сонра верилмәлидир. Һәммин програмларда ссуда көтүрәнләрә кредит просејурасы, ссуда үзрә вәсаитләрин өдәнилмәси, кредит алынмасы илә бағлы рискләр вә хејирләр өјрәдиләчәк.

КРЕДИТ ДӘСТӘЈИ ГАЈЫДАН ВӘСАИТЛӘР ҺЕСАБЫНА ОЛАЧАГ

● Бу ил кәнд тәсәррүфаты лајинәси чәрчивәсиндә пилот рајонларында кредит базасынын 75 фермер тәсәррүфатына гәдәр артырылмасы нәзәрдә тутулур. Дүңја Банкы в IFAD-ла әлдә едилмиш разылыга әсасән кечән ил кредит базасы 50 фермер тәсәррүфатыны әһатә етмишдир. Фермер тәсәррүфатларынын малијәләшдирилмәси Дүңја Банкынын вә IFAD-ын биркә лајинәсинин кредит компонентләри һесабына һәјата кечирилди. Лајинәнин үмуми мәбләғи 28,182 милјон доллар тәшкил едир. Лајинәјә јени әләвә едилмиш фермер тәсәррүфатларына кредит дәстәји гајыдан вәсаитләр һесабына кәстәриләчәкдир Сөзүкәдән лајинәнин республикамызда реаллашдырылмасына бир нечә ил бундан әввәл башланыб. О, алты пилот тәсәррүфатына малијәјә јардымыны нәзәрдә тутур.

Дүңја Банкындан вә Бејнәлхалг Кәнд Тәсәррүфатынын Инкишафы Фондундан дахил олан тәклифдә билдирилир ки, алты пилот рајонунда фермер тәсәррүфатларынын мөвчүд кредитләшмә схемә өзүнү доғрулдур. Бу модел кәләчәкдә башга рајонлар үчүн дә тәтбиг олуна биләр.

Фермер тәсәррүфатларынын өзалләшдирилмәси лајинәсиндә агент-банк вәзифәсини әввәлләр Аграр-Сәнајә Сәһмдар-Коммерсија Банкы јеринә јетирмишдир. Харичи партнјорлар бу банкын кәләчәк статусунун гејри-мүәјјәнлијиндән нараһатлыгларыны гејд етмишләр. Нарәһатлыгын арадан галдырылмасы үчүн партнјорлар һөкүмәтә тәклифләрини билдирмишләр.

“САМУР” ДИН МЕКТЕБ

Лезги члал чирдай курсар теш-килуни гьакьиндай малумат га-йидалай гуьгьуьниз цлудралди ксариде редакциядихъ галаз алакьа хвена дидед члалал клел-кхь-

инар чирун чпин рикляй тирди малумарна. Ингье, абурун сан гзаф тирди ва редакцияда санлай икьван ксариз тарсар “Самур” дин мектебдин чина гун кьетна.

2-ТАРС

Сад лагьай тарсуна чна лезги гьарфарин ва абурун тварарин гьакьиндай малумат ганай, гьакни и гьарфариз талукь гафар чап авунай. И тарсуна чна гьарфариз талукь гафар хуьн шартлуналди гафарин гьакьиндай малуматар гуда.

ГАФАР

Гафарал гьалтайла лезги члал девлетлу члаларикай я. Чи члала гафар кьве чкадал пай жезва: асул лезги гафар ва маса члаларай кьабулнавай гафар.

Лезги члала суффиксрин, префиксрин куьмекдалди цийи гафар, цийи манаяр арадиз атуни нетижада члала гафарин сан артух жезва, ам мадни девлетлу жезва. Гьа икI, чи члала гафарин сан маса члаларай гафар кьабулунин нетижадани артух жезва.

Лезги члала цийи гафар пуд жуьреда арадиз кьведа:

1. Маналу паярин куьмекдалди, яни префикс, суффикс, инфикс акал хьана. Месела: чирвал: чир (диб) + вал (суффикс); эциг: эциг (диб) + х (инфикс); нагьахьдаказ: на (префикс) + гьахь (диб) + даказ (суффикс).

Лезги члала виридалайни гзаф гафар суффиксрин куьмекдалди арадиз кьведа.

2. Дибар эцигна, яни чара-чара кьве дибдикай.

Месела: пеш (диб) + апай (диб); чир (диб) + хчир (диб).

3. Гафар тикрар хьана. Месела: кьез-кьез, лугьуз-лугьуз, рахаз-рахаз.

ГЪАРФАРИЗ ТАЛУКЪ ГАФАР

А - акун, акьажун, акI, алакат, алахьун, амле, аскан

Б - буба, баде, балкан, басрух, бацI, баха, бицIек, бубу

В - вах, вад, ваякьан, верцIи, верч, ветI, векь, велед

Г - гад, гада, гардан, гар, гатфар, гапур, гапIал, ген, гитI

Гь - гьил, гьаб, гьал, гьел, гьвар, гьарикI, гьвел, гьвергьвер, гьурч

Гь - гьад, гьамга, гьебе, гьерт, гьешем, гьуьл, гьяд, гьаркьуь, гьекь

Д - диде, дакар, далдам, дем, дегь, дуьшуьш, дуьгуьр, дуьдгьвер

Е - еб, емиш, енге, есир, етим, ери, ериш, езне, елкен

Е - и гьарфуникай анжах “елка” гаф кьхидайла менфят кьачузва.

Ж - жегьил, жегьре, жалгьа, женг, жими, жикIи, жив, жем

З - заклал, залан, занг, зарпанд, зур, зурзун, зул, зуртул, звер

И - иер, иви, играми, икрам, ими, ирид, ичIи, ифин, ислягьвал

Й - йиф, йигарар, йирф, йис, йихт, йиртих, йикь, йигин, йиге

К - кавал, кака, какур, кал, кам, кар, квак, кек, ких, киф, кицI

Кь - кьав, кьад, кьай, кьазма, кьал, кьаних, кьатай, кьацу, кьени

Кь - кьал, кьацI, кьару, кьекьел, кьелечI, кьемкьер, кьеб, кьигьитI, кьил

КI - клам, клакI, клапIал, клани, клвал, клвач, клел, клеле, клир, клун

Л - лувар, лабар, лам, ламатI, лиф, лигим, луж, лапаг, липIлипI

М - магь, макьам, масан, малкамут, махпур, мег, мегьв, муьгь

Н - нахь, нагьв, небгет, нек, нини, нигьнигь, нуькI, няни

О - и гьарфуналди гзафни гзаф урус ва маса члаларай атай гафар кьхида.

П - паб, паж, паласа, пад, пел, пепе, пер, перем, пек, пелеш, пси

ПI - пIагь, пIини, пIипI, пIир, пIузар, пIивитI, пIатI, пIакьракь, пIиш

Р - рагь, рагуьл, раб, рат, рафт, рамаг, регьв, рехь, рехи, рух, руг

С - сав, саврух, сад, садра, сан, санкьу, сал, сар, санкар, сев

Т - тав, таб, тават, там, тан, твар, тар, танг, темен, туькьуьл

ТI - тIал, тIанур, тIапIас, тIарам, тIач, тIвал, тIветI, тIул, тIили

У - усал, успагьи, устIар, умун, урукул, угь, угьри, улакь, улам

Уь - уьгьуь, уьзден, уьлен, уьлчи, уьлуьган, уьзенг, уьлкве, уьфт, уьцIуь

Ф - фад, фагьум, фасагьат, фасикь, фер, фири, фирягь, фите, фу, фул

Х - хайи, хак, хам, хаму, хапIа, хва, хвар, хват, хкваш, хеб, хех

Хь - хьама, хьалхьам, хьач, хьварц, хьел, хьипи, хьирепI, хьурхь

Хь - хьар, хьахь, хьел, хьирхьам, хьи, хьиз, хьун, хьухь, хьтин

Ц - цав, цаз, цак, цам, цан, ципицI, цари, цур, цуьк, цуьрц

ЦI - цIай, цIар, цIам, цIайлапан, цIалцIам, цIицI, цIирх, цIуд, цIугь

Ч - чам, чал, чанг, чар, чарчар, чIал, чин, чим, чуру, чуньгуьр

ЧI - чIал, чIав, чIар, чIатI, чIаф, чIиж, чIикь, чIил, чIичI, чIих, чIун

Ш - шаз, шел, шем, шек, шемкь, шешел, шенпи, ширин, шурва

Щ - и гьарфуникай анжах “щетка” гаф кьхидайла менфят кьачузва.

Ъ - и гьарфуналди кьхизвай гафар авач

Ы - и гьарфуналди кьхизвай гафар авач

Ь - и гьарфуналди кьхизвай гафар авач

Э - эвер, эгьвей, экв, эквеба, экуь, экIя, эрчи, эчI, эчIел, эхун

Ю - югь, юг, юкI, юрф, юргь, юрк, ютур, югуьр, юкьван

Я - яд, яб, як, яц, ян, яр, ял, яцI, ях, яру, яргьи, яргьа, ягьлав

ВУЧИЗ ИКИ КХЬИЗВА?

Са бязи ксари ихьтин суал гузва: вучиз чна гзафвили кьадарда “тIуб” гаф “туьлар” хьиз, амма “кIвал” гаф “кIвалер” хьиз кьхизва?

Лезги члала гаф дегиш хьайила, дибда авай ачух сес зайиф жез хьайитIа, дибда гьа авай ачух гьарф хуьда. Месела: кицI-кицIер, тIуб-туьлар, кIвал-кIвалер, кац-кацIер.

Ихьтин бязи гафара, абур дегиш хьайила, дибда авай ачух **е** гьарфуни чкадал и гьарф кьхида. Месела: хеб-хипер, хел-хилер, хер-хирер.

Са кьадар гафарин дибра, абур дегиш хьайилани, гьа виликдай авай гьарф кьхида. Месела: хев-хевер, цIегь-цIегьер.

Бязи дуьшуьшра гафар сад-садавай чара авун патал абурун дибра авай ачух гьарфар хвена кьхида. Месела: ник-никIер, нек-некIер.

ДАГЪЛАРИН АЯЛАР

“Дагьларин аялар” кьил гана сочинение кьхихь.

МАТЕМАТИКА ГЪИНАЙ АТАЙДИ Я?

Гьар йисуз июндин сифте кьилерай, яд гзаф хьайила, Нил вацI алахьда. Кьвед-пуд гьафтеда в...ри Египет ци батмишда. Амма ада зарар гузвач. Алахьайла вацIу ч...лиз тухдалди яд ва миянардай затIар гузва. Й...са кьуд вацра Нилди Египет кьачуда. Дегьзаманайрин лежберар вацI алахьайдалай кьулухь элкьвена хкведай, амма абуруз ч...ин ч...лер чир хьижедачир. Абурувай чпин мулкарин сергьятар тайинриз хьижедачир. Гьавилий инсанри чилер алцу -

мунин кьайдаяр ишлемишиз башламишна. Гьа икI кьуд агьзур йис идалай в...лик математика, алгебра, геометрия арадиз атана.

ЛукIари зурба имаратар - пирамидаяр эцигиз хьана. Абурун сад хьтин, чеб-чпиз барабар кьвалари дегь заманадин египетвийриз геометриядай дерин ч...рвилер хьайидан гьакьиндай лугьузва.

КИВАЛЕ: Ахьайнавай гьарфар авай гафар лазим гьарфар эцигиз кьхихь.

ЧИ БУБАЙРИ ЛАГЪАНАЙ...

Лугьудай гаф чурурна лагь.

Гьар бармак алайди итим туш.

Итимди гаф садра лугьуда.

Лезги я усал жедач, я кагьал.

Лезгивилин сад лагьай шартI дуьзвал я.

РикIин дуст сад жеда.

Хуьруьвай кьакьатайди халкьдивайни кьакьатда.

Ким авачир хуьр чкIида.

Ким хуьруьн абур я.

Халкь хвейиди халкьдини хуьда.

Гьар хуьре са дуст яхь.

КичIедакай дуст кьамир.

Туькьуьлди дадмиш тавуртIа, верцIидини чир жедач.

Бегьем хци бубадин бармак вилера твадач.

Вад чIулав йикьахь са лацу югьни гала.

БЛЕСТЯЩАЯ ПОБЕДА МАЛЕНЬКОЙ ШАХМАТИСТКИ

В начале нового тысячелетия в историю шахматного спорта города Баку вошло еще одно имя. Ученица 2-го класса 196-й школы Сабунчинского района Фарида Мамедбекова стала чемпионкой города среди детей до 10 лет.

Необычную память своей дочери Тофик заметил еще когда семья их жила в селе Ени Хаят Кусарского района. Фарида тогда было всего три года. Когда старшие сестры Рена и Рита играли в шахматы, маленькая Фарида, к удивлению всех, подсказывала нужные ходы. Заметив интерес младшей дочери к этому виду спорта, Тофик решил стать ее тренером. И не прогадал. Впервые в жизни чемпионкой Фарида стала в своей школе в 1-ом классе.

А затем выиграла в чемпионате г. Баку заняв 4-е место.

И вот, 2-го января, в день своего рождения, Фарида стала чемпионкой города. Она показала 100 процентный результат набрав 7 очков в 7 турах, не проиграв ни разу. Необычные способности юной шахматистки заметили как любители, так и профессиональные игроки в шахматы.

Сейчас Фарида усиленно готовится к чемпионату Азербайджана среди детей, который будет проходить летом этого года. А мы, в свою очередь, желаем ей больших успехов и наград. Мы уверены, что Фарида еще не раз порадует нас своими победами.

СЕВДА АЗИЗРИН

“САМУР”ДИН ГАФАЛАГ

азгар - ясная погода

азва, туйкьюль азва - горький-прегорький

бажгъан - матрац (из грубой кустарной ткани)

байбут - финский нож

бев - фаланга

бегъле - перчатка

бенбецI - 1. шуйкьюнт

2. что-либо промокшее
бенбецI хьун - промокнуть до нитки

берт - побег

бигъ - задаток

бигъ вугун - дать задаток

булур - лупа

буьлуьл - хрусталь

ЛАЗЕРНАЯ ТЕРАПИЯ

XX век свел два основных направления мировой медицины - стандартную западноевропейскую и нетрадиционную восточную. Международный институт квантовой медицины развивает новое высокоэффективное, перспективное направление современной медицины - квантовую медицину. Квантовая медицина основана на взаимодействии процессов организма и электромагнитных излучений. Используя новейший аппарат квантовой терапии, стимулируя внутренние скрытые биологические возможности организма, можно получить хорошие результаты по следующим проблемам:

- 1 - увеличение роста
- 2 - заболевания сердечнососудистой системы
- 3 - заболевания бронхолегочной системы
- 4 - заболевания пищеварительной системы (гепатит, холецистит, панкреатит, язвенные болезни желудка и двенадцатиперстной кишки)
- 5 - заболевания нервной системы (невралгия, неврит и т.д.), энурез
- 6 - заболевания опорнодвигательной системы (артриты, остеоартрозы, остеохондроз позвоночника, травмы)
- 7 - заболевания кожи (трофические

язвы, раны, ожоги, целлюлиты, келлоидные рубцы)

8 - заболевания уха, горла и носа воспалительного характера

9 - заболевания полости рта (пародонтоз, воспаление десен)

10 - иммунодефицитные состояния

11 - иммуностимуляция часто болеющих детей и взрослых, ослабленных хроническими заболеваниями любых органов и систем

12 - нарушение мозгового кровообращения

13 - регуляция обмена веществ организма и прочие заболевания

Врач-лазеротерапевт НАДИР АЛИЕВ поможет вам избавиться от недугов с помощью современных, эффективных, безболезненных, не имеющих побочного действия методов.

Все это в совместной азербайджано-германской клинике “СӘҺҺӘТ”.

АДРЕС: г. Баку, ул. К.Караева, 125, Факс (471931), Тел: 47-50-92. (возле ст. м. Халглар Достлуғу).

1939-чу илдә чәкилмиш бу шәкилдә кимләри таныјырсыныз?

“СУВАР”ЫН ИЛК МУСИГИ АЛБОМУ

Ләзки мусигиси пәрестишкарларыны көзәл һәдijя көзләјир. “Сувар” ләзки инструментал ансамблынын илк видео кассети тәкрарсыз халг маһнылары, онларын ифачылары,көзәл тәбиәт лөвһәләри илә тамашачылары һејран едәчәкдир. Ләзки халг мусигисиндән вә ансамблын рәһбәри С.Кәримованын маһныларындан ибарәт мусиги чәләнки 3 јашыны тәнтәнә илә гејд етмәјә һазырлашан “Сувар”ын јубилеј төһфәсидир. Мараглананлар “Самур” гәзети редаксиясы илә әлағә сахлаја биләрләр.

ОХУЧУЛАРЫН НӘЗӘРИНӘ

Гәзетимизи мүнтәзәм алмаг истәјирсинизсә, она абунә јазылын. Абунә гijмәтләри ашағыдакы кимидир.

**3 ај үчүн 6 мин манат;
6 ај үчүн 12 мин манат;**

Бакынын, онун кәнд вә гәсәбәләринин сакинләри “Самур”а телефонла да абунә јазыла биләрләр. Бунун үчүн “Гаја” мәтбуат јайымы фирмасында 41-35-33 нөмрәли телефона (һәфтәнин I-V күнләри саат 9⁰⁰-дан 17⁰⁰-дәк) зәнк чалыб ев вә ја иш үнваныны билдирмәк кифәјәтдир.

“САМУР”

Е’ЛАН

Редаксиямыз әлверишли шәртләрлә “Самур”гәзетинин јайчыларыны ишә дә’вәт едир.

Әлағә телефону: 32-92-17

АЛЛАН РӘНМӘТ ЕЛӘСИН!

“Самур” гәзетинин коллективи Кәмаләддин һәсәнова, Нәсир вә Сәфәр Бабајевләрә әзизләри

РАМИНИН

фачиәли өлүмүндән кәдәрләндијини билдирир вә дәрин һүзнлә башсағлыгы верир.

“ОКИ” өзәл клиникасынын коллективи Мурад Күлмәммәдова дајысы

ИМММИРЗӘНИН

вәфаты мүнәсибәтилә дәрин һүзнлә башсағлыгы верир.

“ОКИ”нин коллективи Рәшид Мурадханова гардашы

ҺӘМЗӘНИН

вәфаты мүнәсибәтилә дәрин һүзнлә башсағлыгы верир.

“ОКИ”нин коллективи Маһмудовлар аиләсинә

ШӨВКӘТИН

вәфаты мүнәсибәтилә дәрин һүзнлә башсағлыгы верир.

Гәзетимизин нөвбәти сајы 2001-чи илин январын 31-дә чыхачағдыр.

“САМУР”

Главный редактор
Седает Керимова

Адрес редакции:
370146, Баку,
Метбуат проспекти,
529-й квартал ком № 101.
Телефон: 32-92-17
Факс 32-92-17
e-mail: samur@azerin.com

Расчетный счет
152233070000
1-й Ясамальский филиал
ОУАБ г.Баку
код 200037
ВОИН 130024708

Газета
зарегистрирована в
Министерстве Печати и
Информации
Азербайджанской
Республики. Рег. № 78

Тираж: 2000

Индекс: 0258